

ABSOLŪTI IESĀCĒJI

ABSOLUTE BEGINNERS

Pauls Bankovskis

I've nothing much to offer
There's nothing much to take
I'm an absolute beginner
And I'm absolutely sane.

David Bowie *Absolute Beginners*

Friedrichstrāse, vietā, kur uz kādreizējās Rietumberlīnes un Austrumberlīnes robežas bija tā dēvētais Čārlija kontrolpunkts, ir muzejs, veltīts kopš Berlīnes mūra pirmsākumiem sadalītajai pilsētai un mūra abās pusēs dzīvojušajiem cilvēkiem. Lielā daļā ekspozīcijas dokumentēti veiksmīgi vai traģiski mūra šķērsošanas mēģinājumi – tur ir ar izmisumu, neatlaidību un izdomas bagātību aizkustinoši stāsti par pensionāru un studentu raktiem pazemes tuneljiem, pārbūvētās mašīnu degvielas tvertnēs paslēptiem cilvēkiem, robežu šķērsojušiem ūdenslīdējiem un gaisa balonu pilotiem. 1989. gadā divi brāļi pašdarinātos motodeltaplānos krēslas stundā pārlidoja no Rietumberlīnes austrumu pusē. Viens nolaidās parkā, kamēr otrs riņķoja viņa, vērojot, vai netuvojas austrumvācu robežsargi vai policisti. Uzņēmuši lidaparātā trešo brāli, viņi veiksmīgi atgriezās rietumu pusē. Lidojums tika nofilmēts – savos lidaparātos brāļi bija uzstādījuši videokameras. Tricelīgais un nedaudz miglainais VHS laikmeta video, kurā iemūžināts lidojums virs zilganā dūmakā tītās un sīku spuldzišu izraibinātās Berlīnes, fonā skanot balsīm rācijās, uzjundī savādi neomulīgas izjūtas. Šķiet, ka šis notikums vairs īsti neiederas vēsturē, ja ar to saprot vēstis no pagātnes, bet drīzāk ir piederīgs tagadnei kā nemitīgam starpstāvoklim starp pagātni un nākotni. Šo iespaidu vēl spēcīgāku dara fakts, ka jau tā paša gada 9. novembrī robeža tika atvērta, un sākās abu Vāciju atkalapvienošana, kas tā īsti nav beigusies vēl šobaltdien, jo gandrīz divdesmit gadus pēc šī notikuma pārsteidzoši daudzi vācieši uzskata, ka labāk bija dzīvot sadalītā Vācijā (saskaņā ar socioloģisko aptauju rezultātiem, pēc mūra ilgojas ne vien pret austrumvāciešiem nīgrī noskaņotie rietumnieki, bet arī ievērojama daļa austrumvāciešu). Trīs brāļu lidojums dažus mēnešus pirms robežas atvēršanas tagad šķiet gan vēsturiski absurds, gan simbolisks ne tikai Berlīnes vai Vācijas mērogā. Kaut kas no viņu nezināšanas, apņēmības,

On Friedrichstrasse, in the place where the so-called Checkpoint Charlie on the former border of West Berlin and East Berlin used to be, there is a museum founded as a tribute to the city divided by the Berlin Wall and to the people living on both sides of the wall. Most of the exposition exhibits successful or tragic attempts to cross the wall – you will find stories pulling your heartstrings with the desperation, persistence and imagination of the escapees; telling you about the underground tunnels dug by pensioners and students; people hidden in adapted lorry petrol tanks; divers and air balloon pilots – all trying to cross the border. In the dusk hours of one day in 1989 two brothers flew in home-made powered hang gliders from West Berlin into East Berlin. One of the brothers landed in a park, while the other circled above him observing whether the East German border guards or police had noticed their arrival. Having taken the third brother on the aircraft, they successfully managed to return to the West. In the exhibition you can watch the footage of the flight – the brothers had mounted video cameras on their aircraft. The quivering and slightly foggy video material shot in the age of VHS immortalising the flight above Berlin, which was wrapped in a bluish haze and spotted with tiny electric bulbs with voices heard from walkie-talkies in the background, stirs up bizarrely unpleasant feelings. It seems this event does not belong to the past, if we understand it as a message from the past, but instead it belongs to the present representing some kind of a continuous sub-condition existing between the past and future. This impression is made even more powerful by the fact that in November of the same year the border was opened and the assimilation process between both German states began. This process has not been completed even today, because almost twenty years after the Berlin Wall was dismantled, surprisingly many Germans think that it was better to live in a divided Germany (as shown by social surveys, not only do the grumpy westerners wish the wall was back to divide them from the East Germans, but also a considerable number of East Germans want the same). The flight of the

pārdošības, veiksmes un satraukuma ir mūsos visos, ar mums saprotot ikvienu, kas līdz 20. gadsimta 80. gadu beigām dzīvoja Padomju Savienībā vai kādā no citām sociālisma valstīm. Lai kā man nepatīktu daudzskaitļa pirmās personas formā izteikti vispārinājumi – mēs visi tajā laikā bijām un vēl arvien esam absolūti iesācēji.

Gandrīz vienlaikus ar padomju cilvēka pirmo iespēju izstāvēt rindu no nogaršot hamburgeru Maskavā atvērta PSRS pirmajā Makdonalda ātrās ēdināšanas restorānā, televīzijā un avīzēs parādījās mulsinošas un biedējošas ziņas. Rumānijā tika piespriests nāvessods valsts vadītājam Nikolajam Čaušesku un viņa sievai Elenai, Gruzijas galvaspilsētā Tbilisi armija demonstrāciju dalībniekus kapāja ar sapieru lāpstīnām, bet Latvijā kā pretspēks Tautas frontei tika dibināta Interfronte. Visus šos notikumus īpaši satraucošus padarīja fakts, ka tie norisinājās pavisam netālu vai tepat līdzās. Vēl pavisam nesen varas iestāžu sankcionēta vardarbība ziņās parādījās vienīgi kā viena no Rietumu kapitālistiskās pasaules daudzajām ēnas pusēm, kā daļa no tā, kam pat bija izdomāts vispārināts apzīmējums “viņu tikumi”. Lai kā to negribētos atzīt, no traģiskās atskārtas, ka “savējie” var vērsties pret savējiem un vēl traumējošākās apjautas, ka par “savējiem” Padomju Savienības vēstures represīvo peripetiju rezultātā nemanot ir kļuvuši arī tie, kam pēc Latvijas neatkarīgās valsts tiesas un taisnības vajadzētu būt tās ienaidniekiem, nebija pasargāts neviens.

three brothers just a few months before the border opened seems now both historically absurd and symbolic not only on the scale of Berlin or Germany. To some degree we all have their lack of knowledge, their determination, boldness, luck and excitement, attributing “we” to anyone who, until the end of the 1980s in the 20th century, lived in the Soviet Union or any other socialist countries. No matter how much I despise generalisations in the first personal plural: we were all absolute beginners at that time. And we still are.

Almost simultaneously with the first opportunity of a Soviet citizen to stand in a long queue and to taste a hamburger in the first MacDonald's fast food restaurant opened in the USSR in Moscow, confusing and scary news appeared on TV and in the newspapers. In Romania the Romanian president Nicolae Ceausescu and his wife Elena were shot and the execution was shown on television in Romania and around the world. In Tbilisi, the capital of Georgia, the army cut participants in demonstrations with entrenching tools. But in Latvia Interfront was founded as a reaction to the creation of the pro-independence Popular Front. All these events were especially alarming because they took place somewhere very close or just beside you. Just a little while ago, violence sanctioned by the authorities appeared on news only as one of the many dark sides of the Western capitalistic world, as part of an entirety which was generally labelled as “their morals”. It was hard to admit but no one was shielded from the tragic epiphany that your own people could turn against you and even more traumatic apprehension that, as a result of the Soviet Union's repressions, those who, after justice and

80. gadu beigās un 90. gadu sākumu iezīmēja savdabīga apziņas šķelšanās, kuru raksturoja gan ārēji viegli nolasāmas un pat vizuāli uztveramas zīmes, gan krietni grūtāk saskatāmi kompromisu, miglainu priekšstatu un bieži vien bailu noteikti darījumi pašiem ar savu sirdsapziņu. Redzamās zīmes bija kaut vai ik rītu Rīgas sabiedriskajā transportā sastopamie padomju armijas virsnieki, kas ar tā dēvētajiem diplomāta koferīšiem rokās devās uz darbu tieši tāpat, kā, piemēram, kāds rūpnīcas VEF strādnieks, kas pie žaketes atloka bija piespraudis auseklīti. Pie slēptajām pazīmēm varēja piederēt iestāšanās Tautas frontē, vienlaikus vēl arvien apzinīgi maksājot komjaunieša biedra naudu (šķiet, tās bija 14 kapeikas), vai piedalīšanās mītiņos ar pilvojošiem sarkanbaltsarkaniem karogiem, tai pat laikā cenšoties izdomāt veidu, kā izvairīties no dienesta padomju armijā, kas Latviju pilnībā atstāja tikai 1994. gadā. Kaut gan pirmās padomju karaspēka daļas no Latvijas aizbrauca 1992. gadā, par patieso padomju armijas izvešanas beigu punktu uzskatāms 1998. gads, kad darbību Latvijā pārtrauca pēdējā padomju radiolokācijas stacija Skrundā. Tik ilgstoša neatkarīgas valsts sadzīvošana ar okupācijas karaspēku, kas vispirms no svešā bija kļuvis par gandrīz vai “savējo”, kas mūs sargāja no amerikāņu atombumbas, bet pēc tam no “savējā” atkal pārvērties par svešo, iespējams, ir spilgtākā 20. gadsimta 90. gadu Latvijas vēstures šizofrēniskā apziņas stāvokļa iezīme.

court proceedings of the independent state of Latvia, would have to become the enemy, have, nevertheless, also become your own people.

The end of the 80s and the beginning of the 90s were marked by the peculiar process of hybridisation our consciousness underwent. It was characterised both by externally legible and even visually perceptible signs, as well as darker, less visible deals with our own voices of conscience determined by our compromises, vague opinions and fears. The visible signs were formed of, for instance, the Soviet army officers you could see every morning on the public transport of Riga, who, with the so-called diplomat briefcases, went to work exactly the same way as a manual labourer of the VEF factory, who had pinned a morning star by the flap of his jacket. As regards the latent signs, these were formed of the membership of the Popular Front, at the same time dutifully paying the membership fee of the Young Communist League (as far as I remember, it was 14 kopecks), or participation in demonstrations with fluttering red-white-red flags and trying to think of a trick to avoid service in the Soviet army, which only finally left Latvia in 1994. Although the first divisions of the Soviet army left Latvia in 1992, the final withdrawal of the Soviet military was in 1998, when the last Soviet radar station in Latvia was closed. Such a long coexistence of an independent state and the occupation army, which first had turned from the Other into “ours” protecting us from the American atomic bomb, but afterwards from “ours” into the Other, is possibly the most singular characteristic of the 1990s in the 20th century,

Viens skaidrojums, kāpēc šī absurdā līdzāspastāvēšana tikai desmit gadus vēlāk ir gandrīz aizmirsta, varētu būt viss jaunais, ko mums – kā absolūtiem iesācējiem – bija jāizmēģina uz savas ādas un jācenšas apjēgt. Cits skaidrojums, visticamāk, varētu būt vainas un kauna sajūta par mūsos ikvienā mītošo padomju cilvēku, bet reizēm arī čekistu un komunistiskās partijas biedru, kas vēl aizvien savā valstī ik pa laikam jūtas kā svešinieks. Fakts, ka labprātīgi publiski sadarbošanos ar Valsts drošības komiteju no politiķiem līdz šim atzinis tikai kādreizējais ārlietu ministrs un tagadējais Eiropas parlamenta deputāts Georgs Andrejevs, un fakts, ka 1991. gadā par neuzticību nupat atjaunotajai neatkarīgai Latvijai un par apvērsuma organizēšanu tika tiesāts vienīgi PSKP CK un tās Politbiroja loceklis, LKP pirmais sekretārs, LPSR un PSRS Konstitūcijas un pilsoņu tiesību komitejas un Sabiedrības glābšanas komitejas priekšsēdētājs Alfrēds Rubiks, liecina ne tik daudz par šo personu varbūtējiem nodarījumiem, cik par visu pārējo valsts iedzīvotāju kolektīvo vainas apziņu, kā arī par nespēju un nevēlēšanos to atzīt.

Baltijas valstu politikā absolūtie iesācēji bija lietuvieši, kas savas valsts neatkarību pasludināja jau 1990. gada 11. martā. Latvijā par neatkarību 138 Augstākās padomes deputāti, isti nezinot, kas notiks pēc tam, nobalsoja tikai 4. maijā. Jau tā paša gada decembrī iesācēji Latvijā varēja izbaudīt svaigas izjūtas, ko izraisa teroristu sarīkoti sprādzieni – tobrīd gan bez cilvēku upuriem

mirroring the schizophrenic condition of consciousness in Latvian history.

One explanation why this absurd coexistence is almost forgotten only ten years later, could be all the new things which we – as absolute beginners – had to try for ourselves and figure out how their mechanisms worked. Another more likely explanation could be the sense of guilt and shame about the little Soviet individual inside us, who on some occasions was a former employee of the Committee for State Security and a member of the Communist Party now feeling like a stranger in his own country. The fact that of all politicians only Georgs Andrejevs – the former Minister of Foreign Affairs, currently working as the member of the European Parliament – has publicly admitted his cooperation with the State Security Committee, and the fact that only Alfrēds Rubiks – a member of the Central Committee of the Communist Party of the Soviet Union, the First Secretary of the Communist Party of Latvia and the Chairman of the LSSR and USSR Constitution and Citizen Rights Committee and Social Rescue Committee – was punished by law and imprisoned for attempting to overthrow the newly restored government of the independent Latvia in 1991, speaks not so much of the possible offences inflicted by these persons but rather of the collective sense of guilt of other citizens, as well as of the incapability and indisposition to acknowledge that.

On the political scale of the Baltic States, the Lithuanians were the absolute beginners – they proclaimed the independence of their state on 11 March 1990. In Latvia 138 deputies of the Latvian SSR Supreme Council adopted a declaration restoring

(spridzināšana pavisam drīz no politiskas argumentācijas līdzekļa kļuva par iedarbīgu kriminālās uzņēmējdarbības ieroci). Nākamā gada sākumā padomju armijas speciālo uzdevumu vienības OMON karavīri iebruka Preses nama ēkā, pārmeklēja telpas un iztrenkāja preses izdevumu redakciju darbiniekus. Vēl nespējušiem aptvert šos notikumus, Latvijas televīzijas skatītājiem bija jāspēj nolūkoties uz notiekošo Lietuvā – padomju armijas tanki bija aplenkuši Lietuvas parlamentu, karaspēks iebruka televīzijā, radio, telegrāfā, bija bojā gājušie un ievainotie. Latvijas Tautas fronte aicināja Latvijas iedzīvotājus ierasties Rīgā un paust atbalstu lietuviešiem, bet zemkopības ministrs lūdza uz Rīgu vest būvmateriālus, lauksaimniecības un celtniecības mašīnas un ķerties pie barikāžu celšanas, jo šķita, ka karš sāksies arī Latvijā. Nepilnu gadu pēc neatkarības pasludināšanas Latvijas iedzīvotājiem bija iespēja izjust, ko nozīmē atstāt mājas un ģimeni un doties nakts melnumā, neziņā un ziemas salā sargāt valsts neatkarību, labi apzinoties, ka no traktoriem, ceļamkrāniem, betona klučiem un baļķiem veidotajiem nocietinājumiem iepretim padomju karaspēkam ir tikpat simboliska nozīme kā visu nakti kurinātam ugunskuram. Pirmoreiz par to pārliecināties nācās 16. janvārī, kad kārtējās OMON kareivju jucekļīgās šaudīšanās laikā tika nāvēgi ievainots šoferis Roberts Mūrnieks. Četras dienas vēlāk notika OMON uzbrukums Iekšlietu ministrijai, apšaudē bojā gāja miliči Vladimirs Gomonovičs un Sergejs Konoņenko, skolnieks Edijs Riekstiņš,

independence only on 4 May without much awareness of what turn events might take afterwards. In December of the same year, the beginners in Latvia could experience new feelings caused by terrorist bombings – luckily without any victims (bombings, which first had a role as a means of political argumentation, soon became an effective business tool in criminal circles). In the beginning of the following year the troops of the OMON Special Purpose Police Squad of the Soviet army attacked the Press Building of Latvia, searched the premises and chased the employees around. Soon after – still in a trance and not being able to comprehend this violence – the viewers of Latvian television could watch a horrific series of events taking place in Lithuania. The tanks of the Soviet army had besieged the Parliament of Lithuania, the troops attacked television, radio, telegraph, there were dead and injured people... The Popular Front of Latvia asked Latvian citizens to come to Riga and express support for the Lithuanians, but the Minister of Agriculture asked the Latvian citizens to come to Riga and bring along construction materials, farm and construction machines so that they would be able to build barricades, as it seemed that the war would start in Latvia as well. Almost a year after proclaiming national independence, Latvian citizens could experience what it meant to leave their homes and families in order to go away into the darkness of the night, uncertainty and winter frost to guard the independence of the state, being absolutely aware that the fortifications made of tractors, cranes, concrete blocks and logs against the Soviet army would have the symbolic importance of a fire watched all night long. The first encounter with reality

kinooperators Andris Slapiņš, nāvējoši ievainots tika otrs operators Gvido Zvaigzne. Ievainojumus guva vairāki miliči, kas apsargāja Iekšlietu ministriju – Jānis Jasevičs, Aļģis Simanavičus, Renārs Zaļais un Valerijs Markūns, kā arī Krievijas TV žurnālists Vladimirs Brežņevs un Ungārijas žurnālists Ionošs Fedors. Savāda nolemības dvesma no traģiskākā notikuma Latvijas jaunāko laiku vēsturē jaušama vēl aizvien. Skaidrības trūkums par to, kas, kāpēc un uz ko tajā naktī pie Iekšlietu ministrijas šāva, tāpat kā neticība, ka vainīgie jēkad tiks notiesāti, atgādina neskaidro un noklusējumiem pārpilno politisko dienaskārtību, kāda Latvijā valda vēl šobaltdien.

Gandrīz vienlaikus ar iespēju izbaudīt radikālas politiskas pārmaiņas, Latvijas iedzīvotājus skāra arī nopietnas saimnieciskas grūtības, ko formāli iezīmēja vispirms padomju rubļa inflācija, pēc tam – 1992. gadā ieviestais un Latvijas Bankas priekšsēdētāja Einara Repšes vārdā par repšīti iesauktais un mākslinieka Kirila Šmeļkova zīmētais Latvijas rublis, un visbeidzot – vēl pēc gada ieviestais lats, kura maiņas kurss pret Latvijas rubli bija 1:200. Dzīvības nozīmēja satraukumu un nepatīkamu pārsteigumu pilnu ikdienu. Lielo PSRS pakļautībā bijušo un tagad jau bankrotējušo vai uz bankrota sliekšņa žonglējošo uzņēmumu darbinieki palika vai nu bez algām vai bez darba, vai bija spiesti saņemt atalgojumā pašu saražoto produkciju – kaut vai zeķes, zivju konservus vai tālruņa aparātus. Naudas vērtība kritās tik strauji, ka par summu,

was on 16 January when, during recurrent chaotic firing by OMON troops, the driver Roberts Mūrnieks was fatally wounded. Four days later OMON attacked the Ministry of Interior, when, during the shooting, two militiamen Vladimirs Gomonovičs and Sergejs Konoņenko died. They were joined by the pupil Edijs Riekstiņš, cameraman Andris Slapiņš, and another cameraman Gvido Zvaigzne who died in the hospital due to the deadly injuries. Injuries were sustained by several militiamen who were standing guard at the Ministry of Interior – Jānis Jasevičs, Aļģis Simanavičus, Renārs Zaļais and Valerijs Markūns, as well as the Russian TV journalist Vladimir Breznev and a Hungarian journalist – Ionoss Fedor. The odd fatality of the most tragic event in the modern history of Latvia can still be sensed. The lack of clarity as to who fired at who and why during that night by the Ministry of Interior, just as the disbelief that the offenders will ever be convicted, remind us of the uncertain and reticent political agenda still outstanding even today.

Almost simultaneously with the opportunity to taste radical political changes, Latvians were also affected by serious economic hardship which was officially denoted by the inflation of the Soviet rouble followed by the introduction of the Latvian rouble in 1992, which was named “the little repse” after Einars Repše, the President of the Bank of Latvia, and designed by the artist Kirils Šmeļkovs. Finally, these two were replaced by the Latvian Lat introduced after one year with the currency rate 1:200 versus the Latvian rouble. In everyday reality it implied a day-to-day life full of agitation and unpleasant surprises. The employees of the big companies

kas vēl iepriekšējā dienā bija pietiekama, lai ēdnīcā jeb, kā vēstīja uz nama fasādes kopš pirmskara laikiem saglabājies uzraksts, “Ēdienu veikala”¹ uz Stučkas un Kirova ielu stūra kaut ko apēstu, nākamajā dienā varēja tikai padzerties. Par 90. gadu sākuma ekonomiskās krīzes simboliem kļuva tā dēvētās Godmaņa jeb taupības krāsniņas (premjera Ivāra Godmaņa ierosinātais risinājums, kā krīzes apstākļos pārciest ziemas aukstumu), preces, kas bija nopērkamas vienīgi par taloniem (cukurs, milti, cigaretes, alkohols) un tā dēvētās pircēju vizītkartes, kas bija jāuzrāda, iegādājoties grūtāk pieejamas preces. Uz visa šī ļodzīgi jucekliģā fona norisinājās padomju laikā nacionalizēto īpašumu denacionalizācija un valsts īpašuma privatizācija, pirmo kredītu ņemšana (uzskatot, ka 24% likme nav nekas pārmērīgs) un pirmo depozītu noguldīšana pirmajās komercbankās, cerot gūt solīto 30 vai pat vairāk procentu peļņu. Padomju kapitālisma jēdzienu “kooperatīvs”, “privātā iniciatīva” un “perestroika” vietā nāca krietni vien asākas izjūtas sološie apzīmējumi “rekets” un “jumts”, pat nesēn nodibinātais laikraksts “Diena” vienubrīd sevi reklamēja ar frāzi: “Mēs nemaksājam reketam”.

Latvijas valsts, iespējams, tāpat kā citas bijušās PSRS republikas atgādināja pilsētas kvartālu, ko pēc politiskām vai ekonomiskām jukām savā varā pārņēmuši visdažādāko jomu entuziasti, blēži, no ārzemēm sabraukuši dēkaiņi un divaiņi. Tobrīd šis valstis līdzinājās Austrumberlīnes

1. Tagad “Lido” ēdnīca “Vērmanītis” Tērbatas un Elizabetes ielu stūrī.

formerly existing under the jurisdiction of the USSR now had to face unemployment or a pay freeze, or were forced to receive the products they produced as remuneration – it could be socks, canned fish or telephone sets, because these companies were on the edge of bankruptcy or had already gone bankrupt. The value of money declined so sharply that for the sum which was sufficient to buy a meal on the previous day at, as it had been written on the front of the building since pre-war times, the “Food Shop” (on the corner of Stučkas and Kirova Streets), the next day the sum was only sufficient to buy a soft drink. The slow-burning stoves or the so-called Godmanis’ stoves became the symbols of the economic crisis in the early 1990s (a solution proposed by Prime Minister Ivārs Godmanis in order to endure the winter cold in the circumstances of the economic crisis). Analogous symbols were goods which could only be obtained with coupons (sugar, flour, cigarettes, spirits) and the so-called customer ID cards which had to be presented when obtaining goods which were especially difficult to get. Against this unsteady and messy background, the denationalisation of the properties nationalised during the Soviet times and the privatisation of state property took place. Also, the first mortgages were allocated and taken (it was considered that a 24% interest rate was nothing too excessive) and the first saving accounts were opened at the first commercial banks by people hoping to acquire the promised 30% or even greater profit. The Soviet capitalist

1. Today it is the eatery *Vērmanītis* of the popular chain *Lido* on the corner of Tērbatas and Elizabetes Streets

skvotiem vai Andrejsalas mākslinieciski urbānām utopijām. Kamēr vieni pa dzelzceļu no Krievijas iveda un no cisternām ceļmalās tirgoja benzīnu, citi, izmantojot nemītīgās finansu svārstības, skaitīja naudu no Rīgas uz Viļņas bankām un atpakaļ vai atvēra pirmos valūtas maiņas punktus. Vēl citi veidoja jaunus preses izdevumus vai dibināja pirmās privātās radiostacijas. "Radio Sigulda", "Radio AA", kas bija pirmā radiostacija FM diapazonā, pēcāk "Radiodejas" un daudzas citas ar skubu centās aizpildīt padomju laikā pārcesto Rietumu populārās mūzikas deficītu. Mūzika bija visur, no pagrīdes iznāca un par komersantiem kļuva teju ikviens, kas vēl nesen mājas apstākļos uz pāris magnetofoniem bija pavairojis lentas un kasetes. Puslīdz rūpnieciski ražotus mūzikas ierakstus sliktas kvalitātes kasetēs drīz vien sāka importēt no Polijas un Lietuvas, un turpat līdzās varēja nopirkt Latvijas skaņu ierakstu tirāžēšanas pioniera Jura Lapinska produkciju ar pašdarinātiem dziesmu sarakstiem un tamlīdzīgi noformētus ierakstus, kuru atlasē bija skaidri jaušama to izgatavotāju individuālā gaume. Vecrīgā veikalā "Forums" varēja iegādāties gan ārzemju mūziku, gan, piemēram, pirmos puslīdz oficiāli izgatavotos "Nebijušu sajūtu restaurācijas darbnīcas" un "19 gadi pirms sākuma" ierakstus. Piepeši mūzikas bija tikpat daudz kā jebkurā citā zemē. Iedzīvinot šo popmūzikas triumfu arī politikā, 90. gadu sākuma premjerministrs Ivars Godmanis (būdam izbijis rokgrupas bundzinieks) vēl arvien vada rokmūzikas vēsturei veltītu radio pārraidi, bet par valsts

terms "cooperatives", "private initiative" and "perestroika" were replaced by much more high-pitched terms such as "racket" and "umbrella". Even the recently established *Diena* newspaper advertised itself with a phrase: "We don't pay the racket".

The Latvian state, probably just like any other former USSR republic, resembled a city block which after political or economic turmoil was taken possession of by enthusiasts from the most varied backgrounds: fraudsters, adventurers from abroad and weirdoes. At the time these countries resembled the East Berlin squats or artistic urban utopias of Andrejsala. While some were importing petrol from Russia and selling it from cisterns on the roadsides, others, taking advantage of the continuous financial fluctuations, transferred money from banks in Riga to banks in Vilnius and vice versa or opened the first currency exchange shops. Others were involved in the publishing business and created new press publications or established the first private radio stations. *Radio Sigulda*, *Radio AA*, which was the first radio station on the FM band, *Radiodejas* (*Radio Dances*) which followed later, and many others frantically broadcasting in order to fill the gaps and deficit of Western popular music suffered during the Soviet times. Music was everywhere. Anyone who just recently had produced records on a couple of tape recorders at home came out of the underground realm and became a businessman. The first music records half-produced in factories were imported in poor quality tapes from Poland and Lithuania. Next to these were records with self-made song lists compiled by the Latvian

prezidentu kļuvis dakteris Valdis Zatlers, kas arī jaunībā bijis bundzinieks, gan citā rokgrupā.

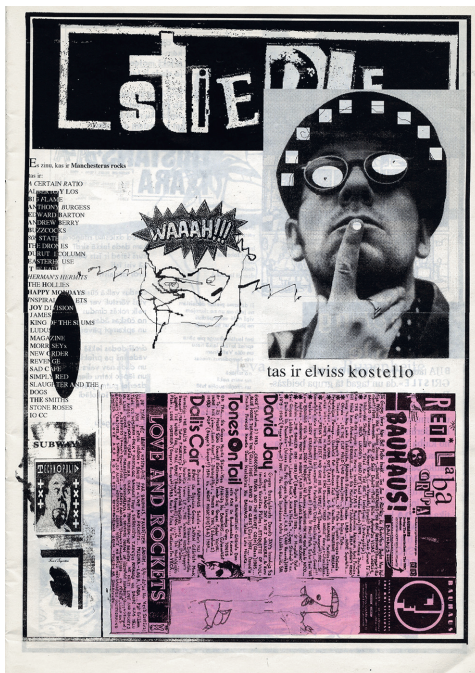
Viens no spilgtākajiem 90. gadu sākuma gaisotnes atspulgiem bija Rīgas informācijas biroja un uzņēmuma "Forums" izdots, ar šķērēm un gumijas līmi maketētais melnbaltais žurnāls "Pilsēta" – Rīgā notiekošo pasākumu un sarīkojumu afiša, kādas mēdz iznākt ikvienā Eiropas pilsētā, Latvijā bija kaut kas jauns un nebijis. Tāpat kaut kas vēl nepieredzēts bija žurnālā publicētie Jāņa Borga jeb "Observatora" restorānu un kafejnicu apraksti, no

Žurnāla *Pilsēta* titullapa
Pilsēta magazine front cover

record manufacturing pioneer Juris Lapinskis and similarly designed records which clearly demonstrated the individual taste of their producers. In the "Forums" shop located in the Old City one could buy both overseas music and, for instance, the first half-officially produced records by the *The Workshop of Restoration of Unfelt Sensations* and *19 Years Before the Beginning*. All of a sudden music was as widely available as in any other country. This triumph of pop music entered politics as well: the Prime Minister in the early 90s Ivars Godmanis used to be a drummer in a rock band and still hosts a radio programme dedicated to the history of rock, and Dr Valdis Zatlers, who has become the President of Latvia, was a drummer in his youth as well, though in a different rock band.

One of the most striking reflections of the atmosphere dominant in the early 90s was the black and white magazine called *Pilsēta* published by the Riga Information Bureau

Žurnāla Parks 3. numura iekšlapa
Parks magazine 3rd issue inside page

kuriem par juku un krīzes laika klasiku kļuva 1. aprīļa numurā publicētā recenzija par, iespējams, vēl arvien lepnāko restorānu Latvijas vēsturē “Doles nēģis” – runā, ka pēc raksta publicēšanas pa Doles salu vēl ik pa laikam esot maldījušies restorāna meklētāji. Radās un bieži vien pēc dažu numuru iznākšanas nozuda neskaitāmas visdažādākajām tēmām veltītas avīzes un žurnāli. No Rīgas Lietišķās mākslas vidusskolas pagrīdes iznāca un līdz 1992. gadam puslīdz regulāri kioskos bija nopērkams Kārļa Freiberga, Uģa Vektera, Jāņa Putniņa un domubiedru veidotais žurnāls “Parks”; iznāca alternatīvai mūzikai veltītais Agņa Budas veidotais izdevums “Pastnieku Avēnija”, “Pilsētas” stafeti izsmalcinātākā formā mēģināja pārņemt avīze “Nakts”, bet Latvijas Kultūras fonda paspārnē iznākošajā “Kultūras Fonda Avīzē”, kā arī žurnālā “Grāmata” (vēlāk “Kentaurs”) tika mēģināts aptvert neaptveramo, publicējot visdažādāko padomju laikos netulkotu un neizdotu autoru darbu tulkojumu fragmentus. Kamēr latviešu valodā iznākošais kultūras žurnāls “Avots” pamazām vien sāka panīkt, tā krievu versija “Родник” uz neilgu laiku kļuva par vienu no spožākajiem literārajiem izdevumiem bijušajā Padomju Savienībā. Šķiet, avīzes un žurnāli bija šim laikam visatbilstošākā jebkādu vēstījumu, zināšanu un informācijas pavairošanas forma – to veidošana bija ātrāka un ievērojami lētāka nekā grāmatu izdošana. Ātrums bija viena no 90. gadu pirmās puses noteicošajām iezīmēm – vajadzēja pēc iespējas ātri atbrīvoties no visa vecā, pēc iespējas ātrāk tikt

Izdevuma Pastnieku Avēnija titullapa
Pastnieku Avēnija publication's front cover

and company Forums, whose layout was made literally with scissors and rubber glue. Unlike in other European cities this informative poster-like magazine highlighting the current events and social life activities in Riga was something completely new. Something less visible were the reviews of coffee shops and restaurants published in the magazine by Jānis Borgs or the Observer. One review became especially popular in the times of confusion and crisis and that was the review published in the magazine on 1 April about possibly the most luxurious restaurant in the history of Latvia: *Lamprey of Dole*. Rumour has it that long after the article was published there were still many people searching Dole island for the legendary restaurant. Furthermore, countless newspapers and magazines covering the most varied spectrum of subjects emerged and quite often disappeared after a few issues. From the underground of the Riga College of Applied Arts came the *Parks* magazine created and designed by Kārlis Freibergs, Uģis Vektors, Jānis Putniņš and the like-minded. This publication was more or less available in the newsagents until 1992. Then there was a publication entitled *Pastnieku Avenue* designed by Agnis Buda and dedicated to alternative music; the publication *Pilsēta*, which was followed by the *Nakts* newspaper with a subtler form of expression; *Kultūras Fonda Avīze* was issued under the wing of the Latvian Culture Foundation, as well as the magazine *Grāmata* (later *Kentaurs*), the latter trying to realise the unrealisable – issuing excerpts of various translated literary works unpublished during the Soviet times. While the *Avots* culture magazine published in Latvian gradually started to decline, its version in Russian entitled *Родник*

pie naudas, pie īpašuma, pie visa, kas tik ilgu laiku nebija pieejams vai bija liegts. Grāmatu lasīšana, izdošana un arī rakstīšana, būdamas visai lēnas un laikietilpīgas nodarbes, panīka. Ekonomiskās krīzes apstākļos daudzi no kādreiz čaklajiem grāmatu pircējiem un lasītājiem savas grāmatas centās pārdot antikvariātos, izdevniecības nikuļojot laida klajā arvien sliktākā kvalitātē iespiestus un iesietus mīkstvāku izdevumus, bet rakstniekus nodarbināja sadzīviskas lietas vai politiski jautājumi, tāpēc rakstīšanai neko daudz laika neatlika.²

Absolūto iesācēju domāšanu un tieksmi pēc tūlītējam pārmaiņām visai precīzi raksturo "eiroremonta" jēdziens, kas ātri iemantoja izplatību visā bijušās PSRS teritorijā. Ar eiroremontu tika un bieži vēl arvien tiek saprasts remonts, ar lētiem materiāliem – pakešu logiem plastmasas rāmjos, plastmasas durvīm, lamināta vai linoleja grīdas segumu, reģipša sienu apšuvumu – radot iespaidu, ka telpa ir tāda pati kā dzīvojamās, biroju vai jebkādas citas telpas Rietumeiropas valstīs. Būtiska šajā jēdzienā, kas apraksta nevis remonta metodes, bet drīzāk vēlamo rezultātu, bija tieši iespaids, sava veida apmāna radīšana, jo eiroremonts nozīmēja vecā, trūdošā, brūkošā, šķietami neglītā aizsegšanu, pa virsu

2. Divainā kārtā, arī beidzoties 90. gadu panīkumam, latviešu literatūrā vēl arvien nav vēra ņemamu darbu, kas būtu veltīti šim laikam. Tas attiecas gan uz daiļliteratūru, gan dokumentālo prozu vai vēsturisku literatūru. Kā vienu no retajiem mēģinājumiem dokumentēt vēstis no šī laika skat.: Lapsa Lato, Metuzāls Sandris, Jančevska Kristīne. *Mūsu vēsture. 1985-2005. I. Atēna, 2008.*

became one of the most splendid literary publications in the former Soviet Union for a short period of time. It seems that at that time newspapers and magazines were the most appropriate medium to disseminate any kind of information, messages, knowledge – press publications were much faster and considerably cheaper than book publishing. Speed was one of the leading characteristics of the first half of the 90s – people wanted to get rid of everything that reminded them of the old as soon as possible. Everyone hurried to get money, property, anything that was not available or forbidden for such a long time. Book reading and publishing, as well as writing, being rather slow and time consuming activities, became unpopular. In the circumstances of the economic crisis many readers and formerly diligent book buyers tried to sell their books in second-hand bookshops. The publishing houses issued low-key soft cover publications which gradually became less and less attractive. Yet writers had to solve pathetic domestic questions or political issues, therefore not much time was left for writing.²

The absolute beginners' way of thinking and disposition for immediate changes is quite precisely characterised by the "euro-repair" concept, which quickly gained popularity in the entire territory of the former USSR. Euro-repair was and is still understood as repair works done by using cheap

2. Strangely enough, now the decay of the 90s is over, there are still no important works in Latvian literature, which could be dated to this period of time. This refers both to fiction and documentary prose or historical literature. For one of the few attempts to document this historical period please see: Lato Lapsa, Sandris Metuzāls, Kristīne Jančevska, *Mūsu vēsture, 1985-2005. I. Rīga: Atēna, 2008.*

uzkarinot mākslīgus plastmasas augus, nevis, piemēram, restaurēšanu. Šādas domāšanas rezultātā Rīgā un citviet Latvijā ātri vien nozuda visi padomju laika restorāni, kafējnīcas un veikali ne vien ar tiem raksturīgo un nereti ne visai patīkamo gaisotni, bet arī ar lielskiem laikmetu ilustrējošiem interjeriem, kurus bija veidojuši un bieži ar īstiem kokgriezumiem, kalumiem vai gobelēniem rotājuši pazīstami latviešu mākslinieki. Šādas domāšanas iespaidā sākās nemitīgā tiekšanās pēc visa jaunākā – vispirms padomju ražojuma automašīnas apmainot pret lietotiem un no ārzemēm "atdzītiem" *BMW* un *Audi*, bet vēlāk – pret jaunām pēdējo modeļu mašīnām. Šo tendenci, tāpat Rīgā vēl arvien vērojamo modi uz pilnīgi jaunām drēbēm, drīz vien pamanīja ārzemnieki, kas darba darīšanās Latvijā mēdza iebraukt ar puslīdz regulāriem intervāliem. Katrā nākamajā reizē jaunu mašīnu skaits Rīgas ielās bija pieaudzis ģeometriskā progresijā.

Padomju iekārta, sašaurinot iedzīvotāju izvēles iespējas līdz vienai valdošajai partijai, pāris maizes šķirņēm vai dažu marku automašīnām, kas arī nebija brīvi pieejamas, protams, ierobežoja pilsoņu brīvību, tomēr lielai daļai dzīvi nesalīdzināmi atvieglāja. 90. gadi nāca ne vien ar apjausmu, ka eksistē lērums preču un produktu, par kuriem padomju cilvēkam tikpat kā nebija ne jausmas, bet arī ar biedējošu atskārtu, ka jebkura prece var būt pieejama daudz un dažādās variācijās – viss viens, vai tie būtu higiēniskie biksišu ieliktnīši, vīriešu dezodoranti,

materials such as vinyl windows in plastic window frames, plastic doors, laminate or linoleum flooring and gypsum plasterboard. As a result it seems that the premises look the same way as residential, office or any other premises in Western Europe do. Within this concept, which was more related to the intended result as opposed to the repairing methods, it was essential to make an impression, some kind of delusion, because the euro-repair implied the covering up of the old, putrefactive, disintegrated, and seemingly ugly with artificial plastic plants, and not, for example, undertaking restoration works. Due to this frame of mind, in Riga and elsewhere in Latvia, all restaurants, coffee shops and food stores of the Soviet times quickly disappeared, taking along not only the characteristic and often unpleasant vibes, but also the excellent interiors illustrating that particular time. These interiors were designed and decorated with real woodcarvings, castings or tapestries by well-known Latvian artists and interior designers. Because of this way of thinking, a constant urge for all the latest material values started – first it was manifested through changing Soviet produced cars for used and imported *BMW*s and *Audis*, but later these used cars were sold and the latest models bought instead. This trend, as well as the desire for the latest clothing fashions in Riga which can still be observed today, was soon noticed by foreigners who visited Latvia for business on quite a regular basis. Every time they visited Riga, the number of cars on the streets of the capital had increased geometrically.

The Soviet system, by narrowing the options of choice down to one leading political party, a couple of bread varieties or a few

jogurti vai eksotiski augļi. Izvēle kļuva arvien grūtāka un grūtāka, jo drīz vien izrādījās, ka brazīliešu ziepju opera par verdzeni Izauru nebūt nav vienīgais televīzijas seriāls un ar ūdeni atšķaidīts "Royal" spirts nav vienīgais alkoholiskais dzēriens.

Visas šīs izvēles brīvības šausmas, ziņas par nošautiem vai uzspridzinātiem uzņēmējiem, pašu padomju pagātne, gaidpilnas trīsas, cerot uz depozītkontos noguldītās naudas nestajiem lielajiem augļiem, jaunās valsts jauno politiku darbošanās mēģinājumu un kļūdu ceļā, kā arī padomju armija tepat līdzās, šķiet, veidoja īpaši sašķeltai psihei līdzīgu apziņas stāvokli, un, iespējams, tāpēc 90. gados par vienu no populārākajiem studiju priekšmetiem jau esošajās vai no jauna dibinātajās un neakreditētās mācību iestādēs kļuva psiholoģija. Tā teikt, ja jau neviens mūs negrib un nespēj ārstēt, jāārstējas vien pašiem.

Vispārīgā priekšstatu par 90. gados noteicošo "uz cerībām balstīto" gaisotni var gūt, mēģinot izsekot pirms katrām Saimas vai pašvaldību vēlēšanām dibināto jauno partiju un to pārstāvju solījumu vēsturei. No 1993. līdz 1999. gadam Latvijā tika nodibinātas un reģistrētas 33 no tām partijām, kas oficiāli savu darbību nav pārtraukušas vēl arvien. Kopējais tolaik reģistrēto politisko organizāciju skaits bija vēl lielāks. Par vienu no krāšņākajām 90. gadu politiskās rosības zīmēm kļuva no Vācijas iebraukušā politiķa Joahima Zigerista dibinātā Tautas kustība "Latvijai", un tās centieni pievilināt vēlētājus, dalot banānus.

cars, which were not so easily available, of course, restricted civil liberty, yet for many people life was made far easier. The 90s came not only with the knowledge that there exists a bagful of goods and products not known to a Soviet citizen, but also with a deterrent realisation that any product may be obtained in many different variations – whether it referred to feminine hygiene pads, men's deodorants, yoghurts or exotic fruit. The choice became more and more burdening, as soon it turned out that the Brazilian soap opera about Isaura the Slave was not at all the only TV sitcom and *Royal* spirit diluted with water was not the only alcoholic drink.

All this horror of freedom of choice, news about shot or blown up businessmen, our own Soviet past, wishful hopes for the enormous fruit brought by money deposited in saving accounts, attempts and mistakes by the new politicians of the new state, as well as the Soviet army all side by side, it seems, formed a state of mind resembling some kind of distorted psyche. Possibly, therefore, psychology became one of the most popular subjects of study in the existing or newly established non-accredited educational establishments in the 90s. So to say, no one wants to cure us, and no one knows how to do it, therefore we must find the cure by ourselves.

A general view about the mood "based on hopes" so characteristic for the 90s can be obtained by reading through the history of promises given by the new parties and their representatives established for the Saeima or municipal elections. Of all the political parties established and registered in Latvia between 1993 and 1999, 33 still officially exist today. The total number of political organisations

Daudz specifiskāku ieskatu šī posma vēsturē var gūt, pārlapojot laikrakstu "Diena" un pievēršot vērību nevis saturam, bet gan avīzes izskatam. Līdzās diviem lielajiem apvērsumiem – pārejai no melnbaltas drukas uz krāsaino, un nesen notikušajai pārejai uz tabloīda formātu – par būtisku "Latvijas Republikas laikraksta" (šāda devīze avīzes pirmajā lappusē tās nosaukumu papildināja daudzus gadus, līdz kārtējo pārmaiņu rezultātā nozuda) iezīmi kļuva nemitīga formas un formātu maiņa. Pārmaiņas skāra ne vien daudzus laikraksta pielikumus, bet arī pašu "pamatavīzi", ne reizi vien samulsinot vai saērcinot lasītājus, kas teicās neesam vēl apraduši ar iepriekšējām izmaiņām.

Gan 90. gadu politisko partiju vēsture, gan nemitīgā un brīžiem gandrīz izmisīgā tieksme pēc arvien jaunām pārmaiņām it visās jomās, tādējādi cerot ātri atrisināt problēmas, kam, iespējams, ātrs risinājums nemaz nav iespējams, nekādi nav veicinājis jēlcādu tradīciju un ar tradīcijām saistītas stabilitātes iedibināšanos. 90. gadi ir ne vien atnesuši lērumu jaunumu un pārmaiņu, bet arī bijuši visai nogurdinošs un nomācošs laika periods. Iespējams, tieši 90. gadu eiforija, cerības un pēc tam nākusi vilšanās, saprotot, ka nevienam nekas tāpat vien un par neko nepienākas, bija iemesls, kāpēc par vienu no Latvijas iedzīvotāju raksturojošajām iezīmēm nākamajā desmitgadē kļuvis ambīciju, drosmes un uzdrošināšanās trūkums, stindzinoša piesardzība, glēvums, kūtrums un

registered at the time was even bigger. One of the most splendid signs of political activity in the 90s was the Latvian National Independence Movement founded by the politician Joachim Siegerist from Germany and the Movement's efforts to attract voters by distributing bananas.

A more specific impression about the history of this period may be obtained by paging through the newspaper *Diena* and paying attention to the layout and form of the newspaper, as opposed to its content. Alongside the two big revolutionary introductions – a transition from black and white print to colour, and the recently implemented transition to a tabloid format, constant changes of form and formats became a significant trait of the newspaper of the Republic of Latvia (such a slogan on the first page decorated the newspaper for many years until it disappeared due to the regular changes). Changes affected not only the several supplements of the newspaper, but also the "main" newspaper as well, thus confusing or making the readers, who had not yet got accustomed to the previous changes, cross.

Both the history of the political parties in the 90s and the constant, almost desperate inclination for increasingly new changes in all aspects of life, thus hoping to quickly solve the problems, which probably did not have a quick solution at all, have not facilitated the foundation of any traditions or stability related to traditions. The 90s not only introduced a bagful of novelties and changes, but also can be described as a rather exhausting and depressing period. Possibly it was the euphoria of the 90s and the hopes and disappointment coming together with an understanding that nothing comes

pasivitāte, patveroties mānīgajā drošībā, ko, piemēram, sola patēriņa un hopenkārīgie kredīti vai pārticība Īrijā.

Vērojot Latvijas iedzīvotājus – pārsvarā neglītos slimīgā paskata vīriešus, kas pārāk daudz dzer un pārāk daudz smēķē, un vilšanās pārņemtās, izmisumā tērtās sievietes, un viņu bērnus, kas sarunāties prot tikai kliedzot, – jāsecina, ka varēja būt arī ļaunāk. Atceroties 90. gadu sākumā un vidū valdījušo jucekli, rodas apbrīns par to, ka tik daudziem to tomēr izdevies pārdzīvot un palikt puslīdz sveikā. Taču tajā pašā laikā skumji jāatzīst, ka neviens un nekas mūs vairs nepārmācīs un nepārvērtīs. Mūsu iedzimtība un pieredze, kopā neatšķetināmi savijušās, veido to, kas mēs esam – padomju cilvēki, no kuriem 90. gados izmisīgi centās izlauzties visi mūsu priekšstati par iespējām, kas pelnīti pienākas brīviem cilvēkiem, taču pēcāk tos nomāca krietni piezemētākas rūpes, eiroremonta rezultātā pārvēršot mūs par tādiem kā viltus rietumeiropiešiem, kas līdz pat mūža beigām un, iespējams, vēl daudzās paaudzēs ikvienā jomā būs absolūti iesācēji.

Absolūto iesācēju metaforu manā apziņā nav iespējams nošķirt no 1986. gadā ierakstītās Deivida Bovijs hīta „*Absolute Beginners*”, ko tāpat kā virkni citu pārāk seksuāli vai politiski iekrāsotu dziesmu padomju laikā nebija vēlams atskaņot diskotēkās. Protams, ka man tāpat kā daudziem citiem tās pievilcības pamatā bija paša pieredze, precīzāk sakot, tās trūkums, kas arī mani darīja par

for free which was the reason why the lack of ambition, courage and daring, as well as cold calculation, cowardice, idleness and passivity, or trying to hide in misleading security, which, for example, was promised by credit cards and mortgage loans or prosperity in Ireland, became the characteristic traits of Latvians in the following decade.

When observing the citizens of Latvia – mostly the ugly, sickly looking men who drink too much and smoke too much, and disappointed women dressed over the top, and their children, who can only talk when shouting at the top of their voices – it must be concluded that it could be worse. Remembering the mess ruling our world in the early and mid 90s, admiration arises about the fact that so many people managed to endure those chaotic times and to fall on their feet. Still, at the same time there is a sad recognition that no one and nothing ever will change us or teach us a lesson. Our inheritance and experience, so tightly intertwined, form the entirety which is part of us now – Soviet citizens, who in the 90s were obsessively trying to put into practice all their conceptions of the opportunities free and unoccupied people are entitled to. Yet later these attempts were overshadowed by more mundane and down-to-earth concerns and as a result of euro-repairs we have turned into some kind of self-styled West Europeans who, until the end of their lives and, who knows, in many generations to follow, will still be absolute beginners in every sphere of life.

In my subconsciousness it is not possible to separate the metaphor of absolute beginners from David Bowie's hit *Absolute Beginners* recorded in 1986. Just as with many

absolūtu iesācēju mīlestības jautājumos. Tieši šajā nozīmē vislabāk saskatāmas iesācēja statusa priekšrocības. Pirmā mīlestība, pirmais skūpstis vai nevainības zaudēšana – tajā visā var un mēdz būt gan krietna tiesa nemākulības un naivuma, gan labi daudz neveiklības un tukšas lielības, taču pēc kāda laika to kompensē skaudra apziņa, ka otras tādas iespējas vairs nebūs. Taču reizēm, – un dažbrīd mani pārņem bailes, ka tā varētu būt noticis arī ar valstīm, – vienlaikus ar nevainības zaudēšanu var būt gadījies saslimt ar kādu grūti dziedināmu slimību.

other sexually or politically charged songs it is not advisable to play Bowie's hit at disco parties. Of course, for me – just as for many others – this song was special because Bowie sung about my own experience or, to be more precise, about the lack of any experience, which also made me an absolute beginner in my love life. Exactly in this context the advantages of the beginner's status can be evaluated best. First love, first kiss or loss of virginity – all this can, and usually does, have a great deal of amateurishness and naivety, as well as clumsiness and loud bragging. Yet, after a while, it is compensated by an acute realisation that there will not be a second chance. However, sometimes – and I am deeply concerned that this is the case with countries – simultaneously with the loss of virginity you can catch a painful and often incurable disease.